

تحلیل محتوای مقالات مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی درباره ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷

فهیمة باب الحوائجی

استادیار گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
babalhvaeji@yahoo.com

مهرزاد یزدیان‌راد (نویسنده مسئول)

کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
myr_1981_86@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۴/۱۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۶/۲۱

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف تحلیل محتوای مقالات با موضوع «ترویج کتابخوانی» و «کتابخانه‌های کودکان» در مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی (منتشر شده در سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷) انجام شده است.

روش: در این پژوهش از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش تمام مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی است که شامل ۷ عنوان نشریه می‌باشد.

یافته‌ها: بررسی تعداد کل مقالات منتشر شده توسط نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی نشان داد که ۱۴۲۹ عنوان مقاله در طی سال‌های پژوهش در این نشریات منتشر شده که ۵۲ عنوان از مقالات (۶/۳ درصد) به موضوع ترویج کتابخوانی و ۲۷ عنوان از مقالات (۸/۱ درصد) به موضوع کتابخانه‌های کودکان پرداخته‌اند که از این بین ۷۵ مقاله (۹/۹۴ درصد) تألیف و ۴ مقاله (۱/۵ درصد) ترجمه است. از مجموع مقالات مرتبط با مقوله‌های کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان در نشریات تخصصی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۳۷ مقاله (۸/۴۶ درصد) پژوهشی، ۲۱ مقاله (۶/۲۶ درصد) تحلیلی، ۲ مقاله (۵/۲ درصد) مروری و ۱۹ مقاله (۱/۲۴ درصد) گردآوری می‌باشد.

اصالت/ارزش: توجه به موضوع کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان از مسائل مهم در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی است که فقدان آثار پژوهشی در موضوعاتی از این دست بیانگر توجه اندک به آن می‌باشد و پژوهش حاضر از این جهت حائز اهمیت است.

کلیدواژه‌ها: تحلیل محتوا، نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی، کتابخوانی، کتابخانه‌های کودکان.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی
فصلنامه علمی - پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، (شاپا): ۷۸۳۸-۱۰۲۷-۱۰۲۷ شده در ISC
دوره ۱۶، شماره ۴، پیاپی ۶۳، زمستان ۱۳۸۹ از صفحه ۳۱ تا صفحه ۵۳

مقدمه

امروزه توجه به کتاب و کتابخوانی، نشانگر رشد فرهنگی و ملی هر کشور است و تعداد کتاب‌ها و نشریه‌های منتشر شده هر کشور در یک سال، کتابخانه‌ها، کتابخوان‌ها، نویسندگان، مترجمان و ناشران، به‌عنوان معیارهای اساسی توسعه‌یافتگی کشورها، مورد استفاده قرار می‌گیرد. بنابراین گسترش فرهنگ مطالعه و کتابخوانی، توسعه کتابخانه‌ها، چاپ و انتشار کتاب و شیوه بهره‌گیری از این ابزار بی‌رقیب فرهنگی، ضرورت رشد و تعالی جامعه است و در این میان ایجاد رغبت و عادت به مطالعه و کتابخوانی در بین کودکان و نوجوانان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (کاربخش، ۱۳۸۲).

شناخت ویژگی‌ها، توانایی‌ها، نیازها و علایق کودکان و نوجوانان، این مسئولیت را متوجه مربیان، والدین، کتابداران، نویسندگان، تصویرگران و هنرمندان می‌کند تا بکوشند آنچه در توان دارند در خدمت فراهم آوردن شرایط مساعدی قرار دهند که فرایند رشد کودکان و نوجوانان را تسهیل نماید. تردیدی نیست که یکی از مهم‌ترین این شرایط، ایجاد عادت‌هایی است که کودک و نوجوان را به سمت شناخت و آگاهی هدایت کند و او را برای رویارویی با مسائل شخصی و محیطی خود مجهز نماید. ایجاد عادت به مطالعه، به‌ویژه خواندن منابع غیردرسی یکی از این عادت‌های پسندیده است. پس تلاش برای ایجاد عادت به مطالعه باید از اولویت‌های مهم کارگزاران فرهنگی باشد که با کودکان و نوجوانان سروکار دارند. اگر همه رسانه‌ها اعم از چاپی، صوتی و تصویری در یک هماهنگی کامل عمل کنند می‌توانند مطالعه را ترویج کرده و سبب ارتقای کیفیت آن شوند (قرن‌ایاغ، ۱۳۸۳).

در رسانه‌های چاپی نویسندگان می‌توانند به‌منظور فرهنگ‌سازی، به موضوع کتاب و کتابخوانی پرداخته و مطالعه را به‌عنوان یک ارزش در جامعه نهادینه کنند. از جمله منابع مورد استفاده متخصصان، نشریات تخصصی حوزه موضوعی آن‌هاست و موضوعات مطرح شده در آن‌ها می‌تواند نشانگر واقعیت‌های موجود در جامعه باشد. با پرداختن این نشریات به موضوعات کتاب و کتابخوانی می‌توان امیدوار بود که حرکت‌های مثبتی در جهت ایجاد فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در جامعه ایجاد شود.

کوشش‌هایی که از نوشته شدن و ترجمه شدن کتاب تا در دسترس خواننده قرار گرفتن کتاب

انجام می‌شود، زنجیره‌ای را می‌سازد که می‌توان آن را زنجیره تولید کتاب و کتابخوانی نامید. یک‌سوی این زنجیره، مولف و مترجم قرار دارد و سوی دیگر آن مخاطب. حلقه‌های میانی نیز دربرگیرنده ناشر، آموزشگاه و کتابخانه است. باید این زنجیره را چنان سامان داد که کتاب‌های مناسب برای کودکان تولید شود و از راه شبکه کتابخانه‌ها، در فضای مناسب در دسترس کودکان قرار گیرد. مربیان، آموزگاران و کتابداران آگاه و علاقه‌مند در این میان جایگاه برجسته‌ای دارند (پولادی، ۱۳۸۷).

نشریات ادواری یکی از مهم‌ترین منابع دانش هستند. میزان تولید و کیفیت نشریه‌های ادواری و نیز استفاده هر جامعه از این منابع یکی از شاخص‌های رشد علمی و فرهنگی آن جامعه محسوب می‌شود. تاکنون از نشریه‌های ادواری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین رسانه‌های جمعی که تأثیر زیادی در تحولات اجتماعی و سیاسی جوامع دارند یاد شده است (فتاحی و منصوریان، ۱۳۸۱). یکی از مباحث اساسی که باید توجه کتابداران را به آن جلب کرد، مطالعه و کتابخوانی و راه‌های ترویج آن در جامعه، به‌ویژه برای کودکان و نوجوانان است. برای توسعه کتابخوانی باید کتابداران ما نیز آموزش دیده باشند تا به بهترین روش ممکن بتوانند این مهم را به انجام برسانند. نشریات تخصصی در این میان می‌توانند نقش تاثیرگذاری داشته باشند و با پرداختن هرچه بیشتر به این موضوع و ارائه اطلاعات روزآمد، دقیق و همه‌جانبه در جهت رسیدن به این هدف گام‌های مؤثری بردارند. با توجه به اهمیت طرح مباحثی چون کتابخوانی کودکان، کتابخانه‌های کودکان در مجلات تخصصی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و تأثیر انتشار ادبیات این حوزه در مجلات به‌عنوان راه‌حلی برای توجه بیشتر اهالی رشته و متولیان امور به این موضوع، این پژوهش در نظر دارد با تحلیل محتوای مقالات مجلات این حوزه در ده سال اخیر (سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷) روشن سازد که نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی به چه میزان به موضوع کتابخوانی، ترویج آن و کتابخانه‌های کودکان پرداخته‌اند.

پرسش‌های اساسی

۱. طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷ چه تعداد مقاله با موضوع ترویج کتابخوانی در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی منتشر شده است؟

۲. طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷ چه میزان مقاله با موضوع کتابخانه‌های کودکان در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی منتشر شده است؟
۳. از مقالات با موضوع ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷، چه میزان تالیف و چه میزان ترجمه هستند؟
۴. چه میزان از مقالات با موضوع ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷ به تفکیک پژوهشی، تحلیلی، مروری، و گردآوری هستند؟
۵. آیا میان میزان انتشار مقالات با موضوع ترویج کتابخوانی و مقالات با موضوع کتابخانه‌های کودکان در نشریات مورد پژوهش تفاوتی وجود دارد؟
۶. آیا بین میزان مقالات با موضوع ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان در نشریات علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی با سایر انواع نشریات مورد پژوهش تفاوتی وجود دارد؟
۷. آیا میان میزان استفاده از واژه‌های مرتبط با کتابخانه‌های کودکان از واژه‌های مرتبط با ترویج کتابخوانی تفاوتی وجود دارد؟

تعاریف

مقاله: نوشته‌های علمی را می‌توان به سه مقوله مقاله، سخنرانی و گزارش تقسیم کرد (حری، ۱۳۸۱). «مقاله به نوشته‌ای که درباره موضوعی خاص نویسد و غالباً در روزنامه یا مجله چاپ کند، گفته می‌شود» (دهخدا، ۱۳۷۷). در این پژوهش منظور از مقاله تمام متون نوشته شده توسط نویسندگان با موضوعی خاص شامل انواع پژوهشی، تحلیلی، مروری و گردآوری می‌باشد. بدیهی است یادداشت سردبیر، اخبار، معرفی و نقد کتاب، داستان، خاطره، مصاحبه، گزارش، سخنرانی و نامه‌های خوانندگان در این تعریف نمی‌گنجد.

مجلات تخصصی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی: «مجله، نشریه‌ای با عنوان مشخص که به صورت شماره‌ها یا جزوه‌های پیاپی با فاصله زمانی منظم برای مدت نامحدود منتشر می‌شود و حاوی مقالاتی درباره موضوع‌های مختلف از نویسندگان مختلف است. مجله ممکن است برای عامه مردم تهیه شود و یا اختصاص به موضوع خاص یا گروه معینی داشته باشد»

(سلطانی و راستین، ۱۳۸۱). در این پژوهش منظور از مجلات تخصصی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، تمام مجلات چاپی به جز خبرنامه‌ها و مجلات داخلی کتابخانه‌ها است که به صورت ویژه به مباحث تخصصی و حرفه‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌پردازند.

ترویج کتابخوانی: کتابخوانی به معنی "عمل خواندن کتاب" می‌باشد (انوری، ۱۳۸۱). در این پژوهش منظور از ترویج کتابخوانی هر مفهومی است که به کتابخوانی، مطالعه و ترویج آن پرداخته باشد. از آنجایی که رویکرد این پژوهش کتاب، کتابخوانی و مطالعه برای کودکان و نوجوانان است واژه کتاب و ادبیات تنها در زمانی که به کتاب کودکان و ادبیات کودکان اشاره داشته است شمارش شد.

کتابخانه‌های کودکان: "کتابخانه‌ای که منحصراً به کودکان اختصاص داشته باشد" (سلطانی و راستین، ۱۳۸۱). در این پژوهش منظور از کتابخانه‌های کودکان، کتابخانه‌های ویژه کودکان، بخش کودک در کتابخانه‌های عمومی، مساجد، روستایی و سیار، و نیز انواع کتابخانه‌های آموزشی (مرکزی، کلاسی) در مقاطع مختلف تحصیلی (دبستان، مدرسه راهنمایی، دبیرستان و هنرستان) می‌باشد. به علت نقش تاثیرگذار کتابداران در این نوع از کتابخانه‌ها، کتابداران کودکان و مدارس نیز در این تعریف می‌گنجد.

پیشینه

رحمانی (۱۳۸۲) در پژوهشی با عنوان «بررسی تعداد مقالات و گزارش‌های منتشر شده درباره کتاب و کتابخوانی در سال‌های ۱۳۷۴ و ۱۳۷۵ و تطبیق آن‌ها با موارد مشابه در سال‌های ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷» به بررسی انتشار مقالات و گزارش‌های مرتبط با کتاب، کتابخانه، فرهنگ کتابخوانی، نقد کتاب در روزنامه‌های ایران، اطلاعات، جمهوری اسلامی و همشهری و شمارگان کتاب‌های منتشر شده در سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۷۵ و مقایسه آن با موارد مشابه در سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۷۷ پرداخت. هدف پژوهش پاسخ به این سؤال بود که آیا در کنار سیاست‌های مختلف و در کنار دیگر عوامل اجتماعی به نقش کتاب و کتابخوانی که یکی از شاخص‌های مهم رشد فرهنگی است اهمیت داده شده یا خیر؟ نتایج پژوهش نشان داد در دومین دوره مورد بررسی فعالیت‌های مربوط به گزارش‌ها و معرفی و نقد کتاب رشد بیش‌تری داشته اما تعداد مقالات در دوره اول بیش‌تر بوده است. روزنامه‌هایی که بیش‌ترین فعالیت را در این زمینه داشته‌اند به ترتیب روزنامه‌های اطلاعات و ایران بوده‌اند.

ذوالقدری (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای رمان‌های چاپ اول سال ۱۳۸۶ از نظر مفاهیم کتاب، کتابخوانی و کتابخانه» به این نتیجه رسید که در کم‌تر از ۵۰ درصد رمان‌ها به مفاهیم مورد پژوهش او پرداخته شده است. به علاوه، میزان به کارگیری واژه کتابخانه از دو واژه کتاب و کتابخوانی کم‌تر است. همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد که در رمان‌ها به موضوع‌های مرمت و نگهداری کتاب، کتابخانه کودک و کتابخانه الکترونیکی یا توجه نشده یا بسیار کم پرداخته شده است.

در پژوهش‌های دیگری که در داخل کشور انجام گرفته و محتوای موضوعات کتابداری و اطلاع‌رسانی را تحلیل نموده‌اند، متأسفانه در هیچ‌یک به موضوع کتابخوانی یا کتابخانه‌های کودکان توجه نشده یا حداقل به‌عنوان موضوعی شاخص نیامده بود که در بررسی نتایج آن پژوهش به آن‌ها توجه شود. در ادامه به‌منظور آگاهی از یافته‌های این پژوهش‌ها به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

ملیح (۱۳۷۶) پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی در نشریات ادواری فارسی منتشر شده در سال‌های ۱۳۷۴ - ۱۳۷۰» انجام داد. جامعه پژوهش شامل ۱۵۷۸ مقاله بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که بیش‌ترین مقالات منتشر شده مربوط به موضوع‌های «چاپ و نشر» (۶۵۹ مقاله)، «کتابداری و اطلاع‌رسانی» (۲۲۶ مقاله) و «سیستم‌های اطلاعاتی و تکنولوژی اطلاعات» (۲۲۰ مقاله) بوده است. کم‌ترین مقالات مربوط به موضوع‌های «سازمان و مدیریت»، «آموزش» و به‌ویژه «کتاب‌سنجی و اطلاع‌سنجی» بوده است. از نظر نوع مقاله، مقالات غیرپژوهشی بیش‌ترین درصد را به خود اختصاص داده است و بیش از ۸۰ درصد از مقالات توسط نویسندگان ایرانی نوشته شده بودند.

کاتوزیان (۱۳۷۸) در مقاله خود با عنوان «بررسی مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی مجلات فارسی ایران در فاصله سال‌های ۱۳۷۲ - ۱۳۵۷» به بررسی ۹۴۲ مقاله کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌پردازد. از میان مجلات، «پیام کتابخانه» با ۱۱/۴ درصد، بالاترین سهم انتشار مقالات را به عهده داشته است. از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ مقالات این حوزه سیر صعودی داشته‌اند. مقالات تألیفی ۳/۰۴ برابر مقاله‌های ترجمه شده بوده و موضوع کتابخانه‌ها، بیش‌ترین گرایش موضوعی مقالات را به خود اختصاص داده است.

در بین پژوهش‌هایی که در این زمینه در خارج انجام شده است؛ سینگ^۱ (۱۹۸۴) مقاله‌ای با عنوان «تحلیل مقالات نشریات کتابداری و اطلاع‌رسانی هند در فاصله سال‌های ۱۹۸۲-۱۹۷۱» ارائه داد. در این پژوهش، ۲۰۳۴ مقاله کتابداری و اطلاع‌رسانی از ۱۹ نشریه کتابداری هسته انتخاب شدند. یافته‌ها نشان داد که بیش‌ترین تعداد مقاله (۵۴۶ عنوان) در زمینه موضوع خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی وجود داشت. دکوماناسیون در ردیف دوم و انواع کتابخانه‌ها در ردیف سوم قرار داشت. سینگ به این نتیجه رسید که شکاف بزرگی بین موضوعات ردیف اول و موضوع‌هایی چون حقوق کتابداری و اشتراک کتابخانه‌ها وجود دارد که باید به آن‌ها توجه شود.

کوپلان^۲ (۱۹۹۱)، پژوهشی بر روی تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی انجام داد. او به بررسی ۶۳۲ مقاله در ۳۰ عنوان نشریه ادواری هسته کتابداری و اطلاع‌رسانی پرداخت. از ۶۳۲ مقاله، ۵۶/۸ درصد مقالات پژوهشی و ۴۳/۲ درصد غیرپژوهشی بودند. از مقالات پژوهشی کم‌ترین تعداد (۸ مقاله) در زمینه تاریخ کتابداری و بیش‌ترین تعداد (۹۴ مقاله) در زمینه ذخیره و بازیابی اطلاعات و ۹۱ مقاله پژوهشی در زمینه خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی بود.

ژارولین و واکاری^۳ (۱۹۹۳) پژوهشی با عنوان «ارزیابی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال ۱۹۸۵-۱۹۶۵: تحلیل محتوای مقالات نشریات کتابداری» انجام دادند. هدف تعیین پراکندگی موضوعی مقالات و تعیین روش‌های تحقیق به کاربرده شده در آن‌ها بود. جامعه مورد مطالعه ۱۴۲، ۳۵۹ و ۴۴۹ مقاله پژوهشی منتشر شده در نشریات هسته بود که به ترتیب در سال‌های ۱۹۶۵، ۱۹۷۵ و ۱۹۸۵ به چاپ رسیده بودند. یافته‌ها نشان داد که ۶ درصد از کل مقالات به روش‌های تحقیق اختصاص یافته، ۸ درصد به جست‌وجوی اطلاعات، ۷ درصد به ارتباطات پرداخته بودند. بیش‌ترین مقالات تولید شده به موضوع خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی و ذخیره و بازیابی به ترتیب با ۳۰ درصد و ۲۵ درصد اختصاص داشت.

کاجبرگ^۴ (۱۹۹۶) در «بررسی گرایش موضوعی مقالات منتشر شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانمارک طی سال‌های ۱۹۸۶-۱۹۵۷» به این نتیجه دست یافت که گرایش موضوعی بیش‌تر مقالات مربوط به مباحث و فعالیت‌های سنتی کتابداری بوده و توجه به ابعاد نظری، ابزارها، رفتارها و فرایندهای اطلاع‌رسانی اندک بوده است.

1. Singh

2. Kumpulainen

3. Jaervelin; Vakkari

4. Kajberg

یونتار و یالوی^۱ (۲۰۰۰) در پژوهشی درباره تحلیل محتوای مقالات مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های ۱۹۵۲ تا ۱۹۹۴ به این نتیجه رسید که مقوله‌هایی چون «فن‌آوری» و «استفاده و خدمات» بیش‌ترین سهم مقالات را به خود اختصاص داده‌اند.

کوفوگیاناکیس و سلاتر^۲ (۲۰۰۴) تحقیقی با عنوان «تحلیل محتوای تحقیقات کتابداری» انجام دادند. هدف این مطالعه تحلیل محتوای نشریات سال ۲۰۰۱ کتابداری و اطلاع‌رسانی بود. جامعه پژوهش شامل ۲۶۶۴ مقاله از ۱۰۷ نشریه کتابداری بود. نتایج نشان داد که ۳۰/۳ درصد مقالات پژوهشی بودند. در رده‌بندی موضوعی مقالات، هفت مقوله وجود داشت که به ترتیب از بیش‌ترین تعداد به کم‌ترین به این صورت بودند: دسترسی و بازیابی اطلاعات، مجموعه‌سازی، مدیریت، آموزش، مرجع، تاریخ کتابخانه‌ها، حرفه کتابداری.

در پژوهش‌هایی که اجمالی از آن‌ها در پیشینه‌ها آمده است فقط رحمانی (۱۳۸۲) به موضوع کتابخوانی در روزنامه‌ها پرداخته است و ذوالقدری (۱۳۸۸) به موضوع کتاب و کتابخوانی در رمان‌های تألیفی توجه نموده است. در پیشینه‌های خارجی به تحلیل محتوای مقالات مجلات کتابداری بیش از انواع آن در مجلات داخلی پرداخته شده است، مانند سینگ (۱۹۸۴)، کوپلان (۱۹۹۱)، ژارولین و واکاری (۱۹۹۳)، و کوفوگیاناکیس و سلاتر (۲۰۰۴)؛ ولی اغلب آن‌ها به‌طور کل به گرایش‌های موضوعی مقالات مندرج در نشریات کتابداری پرداخته و به‌طور ویژه به موضوع این پژوهش نپرداخته‌اند.

با مشاهده پژوهش‌های فوق می‌توان به این نتیجه رسید که به موضوعات کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان یا بسیار کم توجه شده یا اصلاً توجه نشده است.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش تجزیه و تحلیل مدارک (تحلیل محتوا) استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش شامل تمام مقالات مجلات تخصصی کتابداری می‌باشد که ۷ عنوان مجله را در بر می‌گیرد. این مجلات عبارتند از: فصلنامه اطلاع‌شناسی، فصلنامه پیام کتابخانه^۳، فصلنامه

1. Yontar; Yalvae

2. Kofogiannakis; Slater

۳. عنوان این نشریه به "فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی" تغییر یافته و درجه علمی - پژوهشی کسب نموده است، ولی از آنجایی که در زمان انجام پژوهش تحت این عنوان بوده است؛ لذا در این مقاله از عنوان فصلنامه پیام کتابخانه استفاده می‌شود.

دانش‌شناسی، فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات، فصلنامه کتاب، فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی و گاهنامه کتابداری. تعداد کل مقالات منتشر شده طی ۱۰ سال پژوهش در ۷ عنوان نشریه کتابداری و اطلاع‌رسانی ۱۴۲۹ عنوان بوده است. که از این تعداد ۷۹ عنوان مقاله دارای واژه‌های موجود در چک لیست بوده‌اند.

برای تعیین جامعه پژوهش با مراجعه به سایت دانشگاه‌ها و سازمان‌های مرتبط با حوزه تخصصی کتابداری (مانند: خانه کتاب، سازمان نمایشگاه‌های فرهنگی، هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، ...) و در مواردی مراجعه حضوری، مجلاتی که هدف خود را به صورت ویژه مباحث تخصصی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی معرفی کرده بودند، انتخاب شدند^۱. نشریاتی مانند کاپا (نشریه خبری انجمن علمی کتابداران اطلاع‌رسانی علوم پزشکی ایران) و خبرنامه انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی بنابر تعریف عملیاتی به علت خبرنامه بودن از جامعه پژوهش حذف شدند. پژوهشنامه اطلاع‌رسانی، نیز به علت محتوایی متشکل از اخبار و آموزش انواع نرم‌افزارها و دارا نبودن شرط تعریف عملیاتی مقاله در پژوهش حاضر از جامعه آماری کنار گذاشته شد. نشریاتی مانند کتاب ماه کلیات، جهان کتاب و کتاب هفته هدف اصلی‌شان نقد و بررسی و معرفی کتاب‌ها است و بسیار به ندرت دارای مقاله، مطابق با تعریف عملیاتی آن در این پژوهش می‌باشند و از آنجا که تنها نشریاتی که هدف اصلی‌شان مباحث تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی بوده است در جامعه وارد شده‌اند، این نشریات از جامعه پژوهش حذف شدند. در این پژوهش نمونه‌گیری انجام نشد و تمام جامعه مورد بررسی قرار گرفت. برای گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر یک سیاهه واری طرحی شد که شامل سه بخش به شرح زیر می‌باشد:

- اطلاعات کلی مقالات و نشریات؛
- تعداد واژه‌های مرتبط با ترویج کتابخوانی به کار رفته در مقالات؛
- تعداد واژه‌های مرتبط با کتابخانه‌های کودکان به کار رفته در مقالات.

برای تهیه این سیاهه‌وارسی، واژه‌های مورد نظر در سرعنوان‌های موضوعی فارسی، اصطلاحنامه اصفاء، دانشنامه کتابداری و دایره المعارف کتابداری جست‌وجو و مستند شدند. در پایان کار، یکبار دیگر واژه‌های مستند شده در دو اصطلاحنامه بین‌المللی یونسکو و اریک جست‌وجو شدند تا میزان انطباق واژه‌های مستند شده با این منابع بین‌المللی کنترل شود. واژه‌ها

۱. در رشته کتابداری مجلات متعددی به چاپ رسیده است که انتشار برخی متوقف شده و انتشار برخی نیز در فاصله زمانی که مورد نظر پژوهش حاضر بوده است نمی‌باشد. لذا از جامعه پژوهش حذف شدند.

عبارتند از: کتابخانه‌های کودکان، کتابخانه‌های مدارس، کتابخانه‌های آموزشگاهی، کتابخانه‌های دبستان، کتابخانه‌های دبیرستانی، کتابخانه‌های هنرستانی، کتابخانه‌های کلاسی، مجموعه کلاسی، کتابداران آموزشگاهی و کتابداران کتابخانه‌های کودکان برای مقوله کتابخانه‌های کودکان؛ و همچنین واژه‌های ترویج مطالعه، خواندن، خواندن تفننی، مطالعه، علاقه به خواندن، قصه‌گویی، برنامه‌های نمایشی، نقد کتاب، معرفی کتاب، کتاب کودکان، کتاب درمانی، ادبیات کودکان و نوجوانان و کتابخوانی برای مقوله ترویج کتابخوانی کودکان در نظر گرفته شد. روال کار انتخاب واژه‌های سیاهه‌وارسی در این پژوهش به شرح زیر بوده است:

۱. جست‌وجوی مقوله‌های اصلی پژوهش با توجه به تعاریف عملیاتی‌شان، در «سرعنوان‌های موضوعی فارسی» و مستند کردن آن‌ها؛

۲. استخراج واژه‌های اخص و مرتبط مقوله‌های اصلی و افزودن آن‌ها به سیاهه واریسی. به این ترتیب برای مقوله اصلی «کتابخانه‌های کودکان»، علاوه بر واژه کتابخانه‌های کودکان، واژه‌های کتابخانه‌های مدارس، کتابخانه‌های دبیرستانی و همچنین واژه‌های کتابخانه‌های عمومی، کتابخانه‌های روستایی، کتابخانه‌های مساجد، کتابخانه‌های سیار استخراج شدند. البته این کتابخانه‌ها تنها در صورتی که به بخش کودک و نوجوان در آن‌ها در مقاله اشاره شده باشد به عنوان واحد ثبت به شمار آمده و شمارش شدند. برای مقوله اصلی «ترویج کتابخوانی»، واژه‌های خواندن، علاقه به خواندن، کتاب و مواد خواندنی برای کودکان و ادبیات کودکان و نوجوانان استخراج شد؛

۳. مراجعه به «اصطلاحنامه سه زبانه اصفا» برای تکمیل واژه‌های سیاهه واریسی. به این ترتیب که ابتدا واژه‌های فوق و همچنین واژه‌هایی که به عنوان ارجاع آن‌ها در سرعنوان آورده شده بودند در این اصطلاحنامه جست‌وجو و مستند و نیز واژه‌های اخص و مرتبط آن‌ها نیز استخراج شد. به این ترتیب به مقوله «کتابخانه‌های کودکان» واژه‌های کتابخانه‌های آموزشگاهی، کتابخانه‌های دبستانی، کتابخانه‌های هنرستانی، کتابداران آموزشگاهی و کتابداران کتابخانه‌های کودکان و به مقوله «ترویج کتابخوانی»، واژه‌های ترویج مطالعه، قصه‌گویی، معرفی کتاب، نقد کتاب، مطالعه و کتاب درمانی افزوده شد؛

۴. مراجعه به «دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی»، که تعداد کمی از واژه‌های مورد بررسی در آن وجود داشتند و واژه‌ای به سیاهه واریسی اضافه نکرد؛

۵. مراجعه به «دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی»، که با مراجعه به آن و طی کردن مراحل فوق، به مقوله «کتابخانه‌های کودکان» واژه‌های کتابخانه‌های کلاسی و مجموعه کلاسی افزوده شد؛

۶. انطباق سیاهه‌وارسی با اصطلاحنامه‌های بین‌المللی. بدین منظور معادل انگلیسی واژه‌های سیاهه‌وارسی ابتدا در «اصطلاحنامه یونسکو» و سپس در «اصطلاحنامه اریک» جست‌وجو و یافت شدند.

لازم به یادآوری است که در این پژوهش جمع یا مفرد بودن واژه‌ها، تفاوتی با هم نداشته و در هر دو صورت شمارش شدند. همچنین ضمایی که به یکی از واژه‌های مورد نظر اشاره داشته باشد نیز به‌عنوان یک واحد، شمارش شدند.

پس از تکمیل و تهیه سیاهه واری، گردآوری اطلاعات شروع شد. بدین صورت که تک تک مقالات مجله‌های جامعه مورد پژوهش مطالعه شدند و در صورت دارا بودن واژه‌های سیاهه واری برای هر یک از آن‌ها یک کاربرگ تهیه شد.

یافته‌ها

در پاسخ به سؤالات پژوهش نتایج زیر بدست آمدند:
پرسش اول: چه میزان مقاله با موضوع ترویج کتابخوانی در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷ وجود دارد؟

جدول ۱. توزیع فراوانی مقالات منتشره مرتبط با مقوله ترویج کتابخوانی در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی

ردیف	عنوان نشریه	کل مقالات منتشر شده	مقالات با موضوع ترویج کتابخوانی	
			تعداد	درصد
۱	فصلنامه اطلاع‌شناسی	۱۶۰	۱	۶/۰
۲	فصلنامه پیام کتابخانه	۲۵۰	۲۱	۴/۸
۳	فصلنامه دانش‌شناسی	۲۴	۰	۰
۴	فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات	۱۲۰	۰	۰
۵	فصلنامه کتاب	۳۵۰	۹	۵/۲
۶	فصلنامه کتابداری و	۳۸۰	۱۳	۴/۳
۷	گاهنامه کتابداری	۱۴۵	۸	۵/۵
	مجموع	۱۴۲۹	۵۲	۶/۳

در پاسخ به پرسش اول، یافته‌های پژوهش در جدول ۱ نشان می‌دهد که در نشریات کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۵۲ عنوان مقاله به موضوع ترویج کتابخوانی اختصاص دارند که ۳/۶ درصد از کل مقالات منتشر شده در این نشریات طی ده سال مورد پژوهش را پوشش می‌دهند. فصلنامه‌های پیام کتابخانه (۸/۴ درصد) و گاهنامه کتابداری (۵/۵ درصد) به ترتیب بیش از سایر نشریات به موضوع ترویج کتابخوانی پرداخته‌اند.

در ادامه به بررسی میزان به کارگیری مقوله ترویج کتابخوانی و واژه‌های مرتبط با آن در نشریات مورد پژوهش می‌پردازیم. به منظور بررسی میزان پرداختن مقالات به مقوله ترویج کتابخوانی، ۱۳ واژه لحاظ شد که در جدول ۲ میزان به کارگیری این واژه‌ها در عنوان، چکیده و متن مقالات ارائه شده است.

جدول ۲. وضعیت تعداد واژه‌های مرتبط با مقوله ترویج کتابخوانی به کار رفته در عنوان، چکیده و متن مقالات

متن		چکیده		عنوان		واژه‌های مرتبط با ترویج کتابخوانی
مجموع	ماکزیمم واژه به کار رفته	مجموع	ماکزیمم واژه به کار رفته	مجموع	ماکزیمم واژه به کار رفته	
۱۱	۳	۲	۱	۰	۰	ترویج مطالعه
۵۰۶	۱۱۸	۱۵	۸	۵	۳	خواندن ^۱
۱۳۰۹	۲۰۰	۵۶	۱۳	۱۵	۲	مطالعه
۱۵	۱۵	۰	۰	۰	۰	علاقه به خواندن
۶	۲	۰	۰	۰	۰	قصه گویی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	نقد کتاب
۰	۰	۰	۰	۰	۰	معرفی کتاب
۱۲	۵	۰	۰	۱	۱	ادبیات کودکان و نوجوانان
۹۹	۲۵	۶	۳	۳	۱	کتاب کودکان
۰	۰	۰	۰	۰	۰	مواد خواندنی کودکان
۵۹	۴۶	۵	۳	۲	۱	کتاب درمانی
۲۸۸	۳۸	۲۴	۶	۱۱	۱	کتابخوانی
۴	۲	۰	۰	۰	۰	ترویج کتابخوانی
۲۳۰۹	---	۱۰۸	---	۳۷	---	مجموع

۱. واژه‌های زیرخط دار، واژه‌هایی هستند که از سرعنوان‌های موضوعی فارسی استخراج شده‌اند.

همان‌طور که دیده می‌شود واژه‌های مطالعه و خواندن در هر سه بخش مورد بررسی نسبت به سایر واژه‌ها بیش‌ترین تکرار را داشته‌اند.

پرسش دوم: چه میزان مقاله با موضوع کتابخانه‌های کودکان در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷ وجود دارد؟

در پاسخ به پرسش دوم، یافته‌های پژوهش در جدول ۳ نشان می‌دهد که در نشریات کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲۷ عنوان مقاله به موضوع کتابخانه‌های کودکان اختصاص دارند که ۱/۸۸ درصد از کل مقالات منتشر شده در این نشریات طی ده سال پژوهش را پوشش می‌دهند. فصلنامه‌های پیام کتابخانه (۴/۴ درصد) و دانش‌شناسی (۴/۲ درصد) به ترتیب بیش از سایر نشریات به این موضوع پرداخته‌اند.

جدول ۳. توزیع فراوانی مقالات منتشره مرتبط با مقوله کتابخانه‌های کودکان در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی

ردیف	عنوان نشریه	کل مقالات منتشر شده	مقالات با موضوع کتابخانه‌های کودکان	
			تعداد	درصد
۱	فصلنامه اطلاع‌شناسی	۱۶۰	۰	۰
۲	فصلنامه پیام کتابخانه	۲۵۰	۱۱	۴/۴
۳	فصلنامه دانش‌شناسی	۲۴	۱	۲/۴
۴	فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات	۱۲۰	۰	۰
۵	فصلنامه کتاب	۳۵۰	۷	۲
۶	فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی	۳۸۰	۷	۸/۱
۷	گاهنامه کتابداری	۱۴۵	۱	۶/۰
	مجموع	۱۴۲۹	۲۷	۱/۸۸

در ادامه به بررسی میزان به‌کارگیری مقوله کتابخانه‌های کودکان و واژه‌های مرتبط با آن در نشریات مورد پژوهش می‌پردازیم.

جدول ۴. وضعیت تعداد واژه‌های مرتبط با واژه کتابخانه‌های کودکان به کار رفته در عنوان، چکیده و متن مقالات

واژه‌های مرتبط با کتابخانه کودکان		عنوان		چکیده		متن	
مجموع	ماکزیمم	مجموع	ماکزیمم	مجموع	ماکزیمم	مجموع	ماکزیمم
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۱	۴۴
۱	۵	۶	۱۶	۷۰	۳۵۱		
۱	۱۰	۵	۱۸	۵۱	۳۶۰		
۰	۱	۰	۰	۷	۱۱		
۲	۳	۴	۹	۵۴	۱۱۸		
۰	۰	۰	۰	۰	۰		
۰	۰	۰	۰	۹	۱۲		
۰	۰	۰	۰	۰	۰		
۰	۰	۱	۱	۱۰	۶۲		
۰	۰	۰	۰	۰	۰		
۰	۰	۰	۰	۱	۲		
۰	۰	۰	۰	۱	۱		
۰	۰	۲	۴	۳۰	۱۳۱		
۱	۱	۲	۲	۵	۹		
---	۱۹	---	۵۰	---	۱۱۰۱		

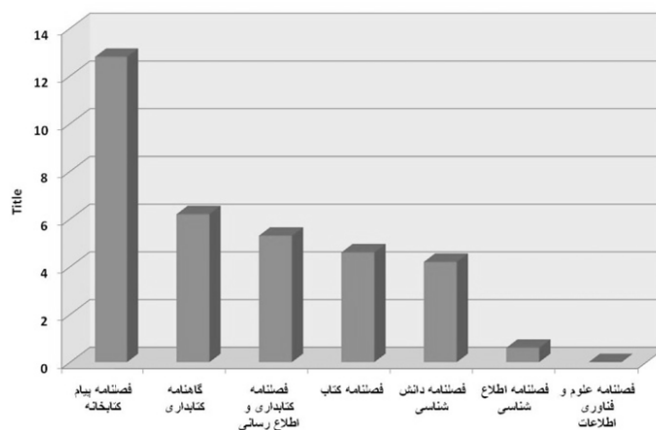
به منظور بررسی میزان پرداختن مقالات به مقوله کتابخانه‌های کودکان، ۱۴ واژه لحاظ شد که در جدول ۴ میزان به کارگیری این واژه‌ها در عنوان، چکیده و متن مقالات ارائه شده است. همان‌طور که دیده می‌شود واژه‌های کتابخانه‌های مدارس و کتابخانه‌های آموزشی در هر سه بخش مورد بررسی نسبت به سایر واژه‌ها بیشترین تکرار را داشته‌اند.

جدول ۵. توزیع فراوانی مقالات منتشره مرتبط با مقوله‌های کتابخانه‌های کودکان و ترویج کتابخوانی در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی

ردیف	عنوان نشریه	کل مقالات منتشر شده	مقالات با موضوع کتابخوانی		مقالات با موضوع کتابخانه‌های کودکان		مقالات با موضوع کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان	
			تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	فصلنامه اطلاع‌شناسی	۱۶۰	۱	۶/۰	۰	۰	۱	۶/۰
۲	فصلنامه پیام کتابخانه	۲۵۰	۲۱	۴/۸	۱۱	۴/۴	۳۲	۸/۱۲
۳	فصلنامه دانش‌شناسی	۲۴	۰	۰	۱	۲/۴	۱	۲/۴
۴	فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات	۱۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰
۵	فصلنامه کتاب	۳۵۰	۹	۵/۲	۷	۲	۱۶	۶/۴
۶	فصلنامه کتابداری و	۳۸۰	۱۳	۴/۳	۷	۸/۱	۲۰	۳/۵
۷	گاهنامه کتابداری	۱۴۵	۸	۵/۵	۱	۶/۰	۹	۲/۶
	مجموع	۱۴۲۹	۵۲	۶/۳	۲۷	۸/۱	۷۹	۵/۵

بر اساس یافته‌های جدول ۵، از کل مقالات منتشر شده در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی، طی ده سال پژوهش، در ۷۹ عنوان مقاله (۵/۵ درصد)، واژه‌های مرتبط با مقوله‌های کتابخانه‌های کودکان و کتابخوانی تکرار شده است. بررسی درصد مقاله‌های مرتبط در هر عنوان نشریه به تفکیک، نشان می‌دهد که فصلنامه پیام کتابخانه با ۱۲/۸ درصد بیش‌ترین و فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات با صفر درصد کم‌ترین مقالات مرتبط با کتابخانه‌های کودکان و کتابخوانی را داشته‌اند. همچنین از مجموع ۷۹ عنوان (۵/۵ درصد) مقاله مرتبط با مقوله‌های مورد بررسی در نشریات کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۵۲ عنوان (۶/۳ درصد) به مقوله کتابخوانی و ۲۷ عنوان (۸/۱ درصد) به مقوله کتابخانه‌های کودکان پرداخته‌اند.

درصد مقاله‌های مرتبط با موضوع کتابخوانی

نمودار ۱. درصد مقالات منتشره مرتبط با موضوع کتابخانه‌های کودکان و ترویج کتابخوانی توسط نشریات کتابداری و اطلاع‌رسانی

پرسش سوم: چه میزان از مقالات با موضوع ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷، تألیف و چه میزان ترجمه هستند؟

جدول ۶. توزیع فراوانی وضعیت نگارش مقالات

تعداد و درصد مقالات	حوزه تخصصی	
	وضعیت نگارش مقالات	
۷۵	تعداد	تالیف
۹/۹۴	درصد	
۴	تعداد	ترجمه
۱/۵	درصد	
۷۹	تعداد	کل مقالات
۰/۱۰۰	درصد	

در پاسخ به پرسش سوم، یافته‌های پژوهش در جدول ۶ نشان می‌دهد ۷۵ مقاله (۹۴/۹ درصد) تألیف و ۴ مقاله (۵/۱ درصد) ترجمه هستند.

پرسش چهارم: چه میزان از مقالات با موضوع ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان در

نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷ به تفکیک پژوهشی، تحلیلی، مروری، و گردآوری هستند؟

در پاسخ به پرسش چهارم، یافته‌های پژوهش در جدول ۷ نشان می‌دهد که از مجموع مقالات مرتبط با مقوله‌های کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان در نشریات تخصصی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۳۷ مقاله (۴۶/۸ درصد) پژوهشی، ۲۱ مقاله (۲۶/۶ درصد) تحلیلی، ۲ مقاله (۵/۲ درصد) مروری و ۱۹ مقاله (۲۴/۱ درصد) گردآوری می‌باشند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود مقالات پژوهشی بیش‌ترین و مقالات مروری کم‌ترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۷. توزیع فراوانی نوع مقالات

تعداد و درصد	حوزه تخصصی	
	نوع مقاله	
۳۷	تعداد	پژوهشی
۸/۴۶	درصد	
۲۱	تعداد	تحلیلی
۶/۲۶	درصد	
۲	تعداد	مروری
۵/۲	درصد	
۱۹	تعداد	گردآوری
۱/۲۴	درصد	
۷۹	تعداد	مجموع
۰/۱۰۰	درصد	

پرسش پنجم: آیا میان میزان انتشار مقالات با موضوع ترویج کتابخوانی و مقالات با موضوع کتابخانه‌های کودکان در نشریات مورد پژوهش تفاوتی وجود دارد؟

جدول ۸. نتایج آزمون دو جمله‌ای در خصوص پرسش پنجم پژوهش

نتیجه آزمون	P	درصد	فراوانی	اقدام	موضوع
رد فرض صفر	۰۰۷/۰	۲/۳۴	۲۷	مقالات کتابخانه‌های کودکان	نشریات کتابداری و اطلاع‌رسانی
		۸/۶۵	۵۲	مقالات ترویج کتابخوانی	
		۰/۱۰۰	۷۹	مجموع	

نتایج آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای نشان می‌دهد که چون سطح معنی‌داری آزمون از سطح آزمون (خطای نوع اول $\alpha=0.05$) کوچک‌تر است؛ لذا فرض صفر آماری مبنی بر برابر بودن تعداد مقالات با موضوع ترویج کتابخوانی با تعداد مقالات با موضوع کتابخانه‌های کودکان با اطمینان بالای ۹۵ درصد، رد می‌شود و از طرفی چون درصد فراوانی مقاله‌های با موضوع ترویج کتابخوانی بیش‌تر از مقاله‌های با موضوع کتابخانه‌های کودکان است، فرضیه اول پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد.

پرسش ششم: آیا بین میزان مقالات با موضوع ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان در نشریات علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی با سایر انواع نشریات مورد پژوهش تفاوتی وجود دارد؟

جدول ۹. درجه علمی نشریات

ردیف	عنوان نشریه	درجه علمی
۱	فصلنامه اطلاع‌شناسی	علمی-تخصصی
۲	فصلنامه پیام کتابخانه	علمی-تخصصی
۳	فصلنامه دانش‌شناسی	علمی-تخصصی
۴	فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات	علمی-ترویجی
۵	فصلنامه کتاب	علمی-ترویجی
۶	فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی	علمی-پژوهشی
۷	گاهنامه کتابداری	علمی-ترویجی

جدول ۱۰. نتایج آزمون T استیودنت دو نمونه‌ای برای فرضیه دوم

حوزه نشریات	درجه مقالات	میانگین واژه‌های به کار رفته	انحراف معیار واژه‌های به کار رفته	آماره آزمون T استیودنت	P	نتیجه آزمون
کتابداری و اطلاع‌رسانی	علمی پژوهشی و ترویجی	۷۶۰۰/۴	۱۷۱۸۵/۵	-۰۴۹/۰	۹۶۳/۰	پذیرش فرض صفر
	سایر	۹۵۰۰/۴	۴۹۴۹۷			

نتایج آزمون T استیودنت دو نمونه‌ای نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری آزمون از سطح آزمون (خطای نوع اول $\alpha=0.05$) بزرگ‌تر است؛ لذا فرض صفر آماری مبنی بر یکسان بودن میانگین تعداد مقالات مرتبط با مفاهیم کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان مقالات علمی- پژوهشی و علمی- ترویجی با ۹۵ درصد اطمینان پذیرفته می‌شود. بدین معنی که میزان پرداختن مقاله‌های نشریات علمی- پژوهشی و علمی- ترویجی با سایر نشریات مورد پژوهش، با هم برابر است و اختلاف معنی‌داری بین آن‌ها وجود ندارد.

پرسش هفتم: آیا میان میزان استفاده از واژه‌های مرتبط با کتابخانه‌های کودکان از واژه‌های مرتبط با ترویج کتابخوانی تفاوتی وجود دارد؟

جدول ۱۱. نتایج آزمون T استیودنت زوجی برای فرضیه سوم پژوهش

نتیجه آزمون	P	آماره آزمون T استیودنت	انحراف معیار واژه	جنسیت نویسندگان	میانگین هر واژه	واژه‌ها	حوزه نشریات
رد فرض صفر	/۰۰۷	-۷۶۴/۲	۴۳۹۱۴/۲۳	۷۹	۹۳۶۷/۱۳	کتابخانه کودکان	کتابداری و اطلاع‌رسانی
			۰۵۱۵۵/۴۱	۷۹	۲۲۷۸/۲۹	ترویج کتابخوانی	

نتایج جدول ۱۱ نشان می‌دهد، چون سطح معنی‌داری آزمون T استیودنت زوجی برابر 0.007 به دست آمده است و از سطح آزمون (خطای نوع اول $\alpha=0.05$) کوچک‌تر است؛ لذا فرض صفر آماری با اطمینان بالای ۹۵ درصد رد می‌شود. بدین معنی که میزان به کارگیری واژه‌های مرتبط با کتابخانه‌های کودکان با میانگین واژه‌های ترویج کتابخوانی اختلاف معنی‌داری وجود دارد و میانگین واژه‌های مرتبط با ترویج کتابخوانی بیش‌تر می‌باشد.

نتیجه‌گیری

همان‌گونه که پیش از این اشاره شد برای تکمیل زنجیره توسعه کتابخوانی باید کتابداران ما روش‌های مناسب و درست ترویج کتابخوانی را آموخته و در ایجاد، تجهیز، توسعه و بهره‌برداری از کتابخانه‌های ویژه کودکان همت گمارند. نشریات تخصصی در این میان می‌توانند نقشی تأثیرگذار بازی کنند و با پرداختن هرچه بیش‌تر به موضوع ترویج کتابخوانی کودکان و

کتابخانه‌های کودکان و ارائه اطلاعات روزآمد، دقیق و همه‌جانبه در جهت رسیدن به این هدف گام‌های مؤثری بردارند. این پژوهش نیز به این منظور انجام شد تا روشن سازد که نشریات تخصصی این حوزه تأثیرگذار در توسعه کتابخوانی به چه میزان به موضوع کتابخوانی، ترویج آن و کتابخانه‌های کودکان پرداخته‌اند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در نشریات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی ۵/۵ درصد مقالات به موضوع ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان پرداخته‌اند. ضمن اینکه توزیع مقالات در نشریات یکسان نیست. بدین صورت که می‌توان به این نتیجه رسید که تنها چند عنوان از این نشریات مسئولیت انتشار مطالب در این دو مقوله را به دوش می‌کشند. به صورت ویژه فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات، که در تمام دوره ده ساله پژوهش منتشر شده است، هیچ مقاله‌ای در زمینه‌های مورد پژوهش ندارد. در میان نشریات مورد مطالعه "فصلنامه پیام کتابخانه" با ۸/۴ درصد، بیش از سایر نشریات به موضوع ترویج کتابخوانی پرداخته و در موضوع کتابخانه‌های کودکان نیز فصلنامه پیام کتابخانه (۴/۴ درصد) و دانش‌شناسی (۴/۲ درصد) بیش از سایر نشریات به این مقولات پرداخته‌اند. همچنین در تحلیل محتوای رمان‌ها نیز ذوالقدری (۱۳۸۸) به این نتیجه رسید که در کم‌تر از ۵۰ درصد رمان‌ها به مفهوم کتابخوانی پرداخته شده است. همچنین اشاره کرده است که یکی از موضوع‌هایی که جای آن در رمان‌ها خالی است پرداختن به موضوع کتابخانه کودک است که لزوم توجه بیش‌تر به آن را گوشزد کرده است. به این ترتیب مشاهده می‌شود که عدم توجه به کتابخانه‌های کودکان در این نوع از منابع نیز مشهود است.

تفکیک موضوعی ۱۴۲۹ عنوان مقاله در نشریات مورد بررسی، نشان داد که ۵۲ عنوان (۳/۶ درصد) از این مقالات به ترویج کتابخوانی و ۲۷ عنوان (۱/۸ درصد) به مقوله کتابخانه‌های کودکان پرداخته‌اند. سینگ (۱۹۸۴) نیز در مقاله پژوهشی که ارائه داده است گزارش می‌دهد بیش‌ترین تعداد (۵۴۶) مقاله در نشریات کتابداری و اطلاع‌رسانی هند به موضوع خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌پردازند. او به این نتیجه رسید که شکاف بزرگی میان پرداختن به موضوعات گوناگون کتابداری و اطلاع‌رسانی در نشریات تخصصی این حوزه وجود دارد. کاجبرگ (۱۹۹۶) به این نتیجه رسید که گرایش موضوعی بیش‌تر مقالات مربوط به مباحث و فعالیت‌های سنتی کتابداری بوده است. یانتار و همکارش (۲۰۰۰) در پژوهشی که روی مقالات

کتابداری و اطلاع‌رسانی انجام دادند به این نتیجه رسیدند که مقوله‌هایی چون فن‌آوری و خدمات کتابداری بیش‌ترین سهم مقالات را به خود اختصاص داده‌اند. لازم به ذکر است که در هیچ یک از پژوهش‌های مشابه به‌طور شاخص به موضوع کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان پرداخته‌اند. به‌علاوه، از کل مقالات مورد بررسی ۹۴/۹ درصد تألیف و ۵/۱ درصد ترجمه بوده است. ملیح (۱۳۷۶) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسید که ۸۰ درصد مقالات توسط نویسندگان ایرانی نوشته شده است. همچنین کاتوزیان (۱۳۷۸) در مقاله‌ای پژوهشی درباره مقالات کتابداری و به این نتیجه رسید که مقالات تألیفی ۳/۰۴ برابر مقالات ترجمه هستند.

همچنین، نتایج آزمون ناپارامتری دو جمله‌ای نشان داد که چون سطح معنی‌داری آزمون از سطح آزمون (خطای نوع اول $\alpha=0.05$) کوچک‌تر است؛ لذا می‌توان استنباط کرد که اختلاف معنی‌داری میان مقاله‌های با موضوع ترویج فراوانی و مقاله‌های با موضوع کتابخانه‌های کودکان وجود دارد و طبق یافته‌ها، مقاله‌های با موضوع ترویج کتابخوانی بیش‌تر از مقاله‌های با موضوع کتابخانه‌های کودکان است. همچنین، نتایج آزمون T استیودنت دو نمونه‌ای نشان داد که مقدار P از $\alpha=0.05$ بزرگ‌تر است لذا می‌توان استنباط کرد که میانگین تعداد مقالات مرتبط با مفاهیم کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان مقالات علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی یکسان است و اختلاف معنی‌داری بین آنها وجود ندارد. به‌علاوه، نتایج آزمون T استیودنت زوجی نشان داد که مقدار P برابر ۰/۰۰۷ بوده و $\alpha=0.05$ کوچک‌تر است لذا بین میزان به‌کارگیری واژه‌های مرتبط با کتابخانه‌های کودکان با میانگین واژه‌های ترویج کتابخوانی اختلاف معنی‌داری وجود دارد و میانگین واژه‌های مرتبط با ترویج کتابخوانی بیش‌تر می‌باشد.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهادهای زیر برای تقویت موضوع مطالعه و ترویج مطالعه کودکان و نیز کتابخانه‌های کودکان به شرح زیر ارائه می‌شود:

۱. گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی با پیشنهاد موضوعات نو و مبتکرانه، بیش‌تر به این دو مقوله بپردازند تا نتایج پژوهش‌های انجام شده، در مقالات مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی ارائه گردد؛

۲. مجلات علمی - پژوهشی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی ویژه‌نامه‌هایی با موضوع کتابخانه‌های کودکان و نیز ترویج کتابخوانی منتشر کنند؛
۳. مجلات تخصصی کتابداری امتیازهای ویژه‌ای به مقالات علمی - پژوهشی در مقوله کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان بدهند تا موجب تشویق دانشجویان به تدوین این گونه موضوعات شود؛
۴. با توجه به گرایش پژوهش‌ها به حوزه فن‌آوری، رویکردهای استفاده از فن‌آوری در کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان و راه‌های استفاده از فن‌آوری برای تشویق به مطالعه شناسایی و پژوهش شوند.

منابع

- افخمی، بهنام (۱۳۸۷). تبلیغات تجاری در مجلات خانواده: تحلیل محتوای تبلیغات تجاری مجلات خانواده سبز، خانواده، راه زندگی و روزهای زندگی در سال ۱۳۸۵. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران.
- انوری، حسن (۱۳۸۱). کتابخوانی. در فرهنگ بزرگ سخن. (ج. ۶، ص. ۵۷۴۳). تهران: سخن.
- باب‌الحوائجی، فهیمه (۱۳۸۱). تحلیل محتوا. در دایره‌المعارف کتابداری و . (ج. ۱، ص. ۶۲۰-۶۲۳). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- پولادی، کمال (۱۳۸۷). رویکردها و شیوه‌های ترویج خواندن. تهران: موسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان.
- حری، عباس (۱۳۸۱). آئین نگارش علمی. تهران: دبیرخانه هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳). مقاله. در لغت‌نامه. (ج. ۱۳، ص. ۱۸۸۰۵). تهران: دانشگاه تهران، موسسه لغت‌نامه دهخدا.
- ذوالقدری، لیلا (۱۳۸۸). تحلیل محتوای رمان‌های چاپ اول سال ۱۳۸۶ از نظر مفاهیم کتاب، کتابخوانی و کتابخانه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران.
- رحمانی، بتول (۱۳۸۲). بررسی تعداد مقالات و گزارش‌های منتشر شده درباره کتاب و کتابخوانی در سال‌های ۱۳۷۴ و ۱۳۷۵ و تطبیق آن‌ها با موارد مشابه در سال‌های ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷. فصلنامه کتاب، ۱۴ (۱)، ۱۳-۲۲.
- سلطانی، پوری؛ راستین، فروردین (۱۳۸۱). دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران: فرهنگ معاصر.
- فتاحی، رحمت ا.؛ منصوریان، یزدان (۱۳۸۱). مدیریت نشریه‌های ادواری: جنبه‌های نظری و کاربردی گزینش، فراهم‌آوری، سازماندهی و ارائه خدمات ادواری‌ها (چاپی و الکترونیکی). تهران: دبیرش.

- قرزل ایاغ، ثریا (۱۳۸۳). ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن (مواد و خدمات کتابخانه ای برای کودکان و نوجوانان). تهران: سمت.
- کاتوزیان، آذر (۱۳۷۸). بررسی مقالات کتابداری و مجلات فارسی ایران در فاصله سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۷۲. فصلنامه کتاب، (۳۹)، ۵۹-۶۷.
- کاربخش راوری، ماشالله (۱۳۸۲). چگونه کودکان و نوجوانان را به مطالعه علاقه مند کنیم؟: راهنمای عملی برای والدین و مربیان. تهران: مدرسه.
- ملیح، سعید (۱۳۷۶). تحلیل محتوای مقالات کتابداری و در نشریات ادواری فارسی منتشر شده در سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۷۰. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران.

References

- Jaervelin, K.; Vakkari, P. (1993). The evaluation of library and information science 1965-1985, content analysis of journal articles. *Information processing and management*. 29 (1): 129-135.
- Kajberg, I (1996). A citation analysis of LIS serial literature published in Denmark, 1957-1986. *Journal of Documentation*, 52, (1), 69-85.
- Koufogiannakis, D.; Slater, L. (2004). A content analysis of librarianship research. *Journal of information science*. 30 (3), 227-239. [On-line] Available: <http://Sagepub.com>
- Kumpulainen, Sisko (1991). Library and information science research in 1975: content analysis of journal articles. *Libri international library review*, 41 (1), 59-75.
- Sing, S. (1984). An analysis of the contributions to library and information science journals in India, 1971-82. *Libri International library review*, 16 (2), 223-230.
- Vostal, Brooks (2008). A content analysis Learning Disabilities Resaerch & Practice: 1991-2007, *Learning Disabilities Resaerch & Practice*. 23 (4), 184-193.
- Yontar, A.; Yalvae, M. (2000). Problems of library and information science research in Turkey: acontent analysis of journal articles, 1952-1994. *IFLA Journal*, 26 (1), 39-51.

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

باب‌الحوادثی، فهیمه؛ یزدیان‌راد، مهرزاد (۱۳۸۹). تحلیل محتوای مقالات مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی درباره ترویج کتابخوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶ (۴)، ۳۱-۵۳.